

Лей С. О.,
молодший науковий співробітник
лабораторії зарубіжних систем
професійної освіти і навчання
Інституту ПТО НАПН України, м. Київ

УЧНІВСТВО У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ОСОБЛИВОСТІ Й СТАНДАРТИЗАЦІЯ

Реферат. У світлі активних процесів євроінтеграційної модернізації системи професійної освіти і навчання України виникає потреба в дослідженні кращих зарубіжних практик сфери професійної освіти і навчання, що дасть змогу розширити можливості адаптації, застосування ефективних практичних форм професійного навчання, однією з яких є учнівство (apprenticeship).

У статті висвітлено особливості й характерні аспекти учнівства саме у Великій Британії, тому що в цій країні учнівство є розповсюдженим та високорозвиненим видом професійної підготовки. Дослідження здійснюється крізь призму історичного розвитку (частково), так як в процесі реформування учнівства чітко прослідковується становлення і практичний прояв його структурних компонентів; аналіз сучасних офіційних засад його надання та реалізації (угода про учнівство); і визначення особливостей стандартизації професійної підготовки такого типу.

У статті представлено структурні складові стандартів учнівства та загальні критерії визначення їхньої якості, умови й засади забезпечення прав та обов'язків сторін-учасників процесу професійного навчання та доповнено структурні компоненти системи учнівства, враховуючи тенденції її розвитку у Великій Британії.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що сьогодні, незважаючи на давність та традиційність системи, учнівство у Великій Британії є стрункою системою забезпечення якісної професійної підготовки, відповідно до вимог роботодавців й умов жорсткої конкуренції на ринку праці. Також наголошено на необхідності врахування результатів дослідження у процесах реформування системи професійної освіти і навчання в Україні.

Ключові слова: Велика Британія, учнівство, стандартизація, угода про учнівство, роботодавець, стандарт.

Ринок праці й роботодавці не лише значно впливають на розвиток системи професійної освіти і навчання у Великій Британії, а й сприяють вдосконаленню надання освітніх послуг. Одним з механізмів підвищення якості й ефективності системи професійної освіти і навчання є учнівство. У процесі розвитку системи освіти Великої Британії учнівство також змінювалось, переживаючи періоди підйому та занепаду, але увесь час забезпечувало професійну підготовку учнів і дорослих. Загальна мета сучасної системи учнівства полягає в забезпеченні відповідності й балансу

професійної освіти і навчання, потреб ринку праці й працевлаштування випускників. На сьогодні учнівство у Великій Британії вже набуло того рівня розвитку, коли, окрім доброї організації й функціонування системи в цілому, в планах на найближче майбутнє є й заснування управлінської інституції – Інституту учнівства (the Institute for Apprenticeships) – незалежного органу регулювання якості й ефективності навчання під керівництвом роботодавців. Ці наміри були визначені в 2013 році у Плані впровадження «Майбутнє учнівства в Англії» (The Future of Apprenticeships in England: Implementation Plan) [9], а згодом і в Стратегічних цілях «Англійське учнівство: наше бачення 2020» («English Apprenticeships: Our 2020 Vision») в 2015 році [6]. Початок повноцінного функціонування Інституту учнівства запланований на квітень 2017 року, хоча виконання основних функцій передбачено вже в 2016 році [8]. То ж вивчення такого передового досвіду є вкрай важливим й актуальним також і для розвитку системи професійної освіти і навчання України, яка наразі переживає період реформування і вдосконалення.

Аналіз українських та зарубіжних досліджень і публікацій свідчить, що аспекти розвитку зарубіжних систем професійної освіти і навчання є предметом досліджень багатьох учених. Вони висвітлені в наукових працях Н. Авшенюк, Н. Бідюк, Е. Вольфа, Т. Десятова, К. Еберхардт, К. де Мора Кастро, Л. Локшиної, Л. Лук'янової, Б. Мансфілда, Н. Пазюри, С. Бо Поулсена, Л. Пуховської, А. Селецького та ін. Їхні праці висвітлюють структурні й організаційні особливості систем професійної освіти і навчання зарубіжжя, історичні аспекти їх розвитку, специфіку функціонування систем, аспекти кваліфікацій, особливості стандартизації систем професійної підготовки тощо, та все ж спостерігається брак досліджень саме системи учнівства.

Тому **метою даної статті** є розкриття основних аспектів учнівства, як крізь призму його історичного розвитку, так і через аналіз сучасного стану, особливостей практичної реалізації його структурних складових: визначення

характерних засад та критеріїв розроблення стандартів учнівства й умов надання та отримання професійної підготовки і навчання в системі учнівства.

У Європі учнівство відоме ще з XIII століття (професійні асоціації (гільдії) ремісників), і його характерними рисами були: а) *сувора ієрархія* – від учня до підмайстра і майстра; б) *випробувальний термін* – початок навчання після декількох місяців випробування; в) *чіткий контроль професійної підготовки* – тривалість, розмір заробітної плати, зміст й умови навчання. У Англії існувало *ремісниче учнівство* (craft apprenticeship) для контролю доступу до ремесла і як метод передачі технічних умінь і «секретів майстерності».

«Закріплення» учня за майстром в якості неоплачуваного робітника вже в ті часи відбувалося шляхом укладення законної угоди. Офіційно ж відносини, права й обов'язки Сторін в учнівстві були вперше визначені в 1563 р. Положенням про ремісництво та учнівство (Statute of Artificers and Apprentices). Поступово умови всередині системи професійної підготовки і навчання змінювались і сприяли покращенню системи освіти і навчання Великої Британії в цілому. Вже в 50-70-х р.р. XX століття було розроблено Рамку учнівства (Apprenticeship framework) і Рамку вищого учнівства (Higher Apprenticeship Framework), та, незважаючи на всі заходи й зусилля, до 80-х років популярність учнівства занепала. Уряд Маргарет Тетчер відродив учнівство через низку програм, і в 1986 р. вже було створено Національні професійні кваліфікації (National Vocational Qualifications).

90-ті роки також зробили свій внесок у розвиток системи учнівства. Так, у 1994 році Уряд Великої Британії представив *Сучасне учнівство* (згодом *Учнівство*) на основі Рамок, розроблених Радами навичок секторів (Sector Skills Councils), а в 1997 році професійні кваліфікації (General national vocational qualification) замінено на Професійний загальний сертифікат про середню освіту (Vocational General Certificate of Standard Education) і Професійний сертифікат просунутого рівня (Advanced Vocational Certificates of Education).

Закон про освіту і навички (2008 р., дійсний з 2013 р.) встановив обов'язковий вік навчання учнів до 17 років (2013 р.) й 18 років (2015 р.) та зобов'язав до дотримання таких вікових норм і шляхом часткового навчання для старшокласників, а саме: навчання на основі роботи (*work-based learning*), учнівство, неповний робочий день чи волонтерська діяльність (більше 20 год. на тиждень) [4; 5].

На сьогодні Акт про учнівство, вміння, дітей та навчання (2009 р.) (*Apprenticeships, Skills, Children and Learning Act*) (далі Акт) [3] визначає порядок забезпечення системи учнівства і регулює правові аспекти діяльності сторін – *двостороння угода між підприємством (роботодавцем) і учнем* [1]. У квітні 2012 року було введено в дію Положення про Учнівство (далі Положення), яке визначило форму Угоди про учнівство (далі Угода). Угода є обов'язковою і має бути укладена на весь термін навчання, а виключення (навчання без укладання Угоди) визначені в окремих пунктах Положення – «про альтернативні умови завершення» [7]. Обов'язковість укладення такої Угоди в 2012-2013 роках також була встановлена і Правилами фінансування (*Funding Rules*). Акт визначає Угоду як *договір про надання послуг*, а не договір про навчання. За таких умов учень є не особою, що навчається, а повноцінним працівником, який нічим не відрізняється від звичайного працівника і має ті ж самі права та обов'язки. Також чітко визначено, що всі пункти Угоди повинні відповідати чинному законодавству і містити всі аспекти професії, що набувається, зокрема, *опис навичок, ремесла чи професії в цілому* [1]. У Шотландії Угода про учнівство має більш розширену структуру і містить не лише стандартні положення, які визначають загальноприйняті умови (тривалість, відпустки, лікарняні, обов'язки Сторін тощо), а ще й розділи про конфіденційність інформації, мобільність (відрядження та стажування), авторське право, винаходи, патенти тощо.

Як правило, строк навчання в системі учнівства становить від 1 до 3 років (1 д./тижд. – навчальний заклад, решта – виробництво/робоче місце) і

залежить від складності професії, попереднього професійного досвіду та здібностей учня. Індивідуальний план і структуру навчання розробляє роботодавець спільно з провайдером навчання, відповідно до Стандарту учнівства (Apprenticeship standard) для заданої професії і Плану оцінювання досягнень (Assessment Plan) [2].

Стандарти учнівства визначають діяльність, необхідні уміння і навички учня для виконання професійних функцій в межах визначеної професії. Основною та обов'язковою ознакою Стандартів учнівства є їх *підпорядкованість потребам та вимогам роботодавця* – в буквальному розумінні, роботодавець повинен «вести» стандарт (truly employer led), тому й розробляють їх саме групи роботодавців, котрі відомі як «першопрохідці» (від англійського «trailblazers»). Така група розробників, як правило, складається із 10 роботодавців (малі підприємці включно), які розробляють стандарт відповідно до встановлених вимог та критеріїв. Затверджують Стандарти учнівства в Департаменті з питань бізнесу, інновацій та навичок (Business Innovation and Skills Department). Слід наголосити, що лише за наявності обох складових – Стандарту учнівства й Плану оцінювання досягнень – Стандарт учнівства затверджують і публікують, тим самим підтверджуючи його офіційне визнання і законність та обов'язковість дотримання й використання у сфері професійної освіти і навчання Великої Британії [10].

Нові Стандарти учнівства *фокусуються* на майстерності учня в межах визначеної професії, відповідно до прийнятих вимог професійного сектору. Чітко визначено, що Стандарт учнівства *обов'язково* повинен бути:

- коротким,
- написаний доступною й зрозумілою мовою,
- містити опис знань, умінь і норми поведінки.

Відповідно до вимог і критеріїв розроблення стандартів учнівства, він *складається з:*

- короткого опису професії,

- термінів навчання,
- профілю зайнятості,
- вхідних вимог,
- знань та вмінь на виході,
- кваліфікації (попередньої підготовки),
- рівня Національної рамки кваліфікацій,
- періодичності перегляду стандарту (кожні 3 роки),
 - перспектив розвитку учня після отримання зазначеної кваліфікації.

Послідовність цих складових і дизайн стандарту визначається розробниками, але об'єм, як правило, не перевищує 2 сторінок, в той час, як *План оцінювання досягнень* забезпечує:

- детальні інструкції оцінювання,
- значення запланованих результатів навчання,
- умови їх реалізації та досягнення.

Як правило, такий План є більш об'ємним (в межах 20 сторінок), але дуже *лаконічним за змістом* документом [2].

Тож, щоб узагальнити основні ознаки Стандартів учнівства й визначити їх якість, існують **сім критеріїв** оцінювання, а саме:

- 1) стислість та лаконічність;
- 2) наявність інформації про знання, навички й поведінку (behaviours), необхідні для виконання заданої професії на рівні грамотного виконання професійних функцій, відповідно до вимог будь-якого роботодавця певного сектору промисловості;
- 3) обов'язкова підтримка роботодавців зі сфери малого бізнесу та підприємництва;
- 4) адекватна тривалість навчання, починаючи щонайменше від одного року, 20% часу якого має бути відведено на навчання поза межами робочого місця, тобто в навчальних закладах системи професійної освіти і навчання;

5) наявність професійної реєстрації, якщо така існує, для заданої професії;

6) наявність вимог до мінімального рівня володіння англійською мовою, математикою та відповідними цифровими навичками (ключовими компетенціями);

7) наявність лише обов'язкових кваліфікацій для виконання визначеної професійної діяльності.

За останніми даними, від 22 грудня 2016 року, у Великій Британії вже розроблено й затверджено 157 Стандартів учнівства, а станом на 16 грудня 2016 року 204 стандарти знаходяться на стадії розроблення. Над їх створенням працює 109 робочих груп розробників [2].

Звичайно ж, учнівство, як і будь-яка інша система, має *обов'язкові структурні складові*, але шляхи і способи їх реалізації можуть відрізнятись, відповідно до політичного й системного устрою країни. Спираючись на вищевикладене та попередні дослідження [11], можна стверджувати, що у Великій Британії усі структурні компоненти учнівства є яскраво й повноцінно вираженими та реалізованими. На основі аналізу даних про розвиток системи учнівства і його перспективи в системі професійної освіти і навчання Великої Британії, до вже визначених структурних компонентів системи учнівства можна додати ще й компонент *контролю якості послуг, що надаються, та результатів навчання*, які буде реалізовано через діяльність Інституту Учнівства. Наочно та більш детально й зрозуміло ця інформація представлена автором у таблиці «Обов'язкові структурні компоненти системи учнівства та їх реалізація у Великій Британії» (табл. 1).

Таблиця 1

Обов'язкові структурні компоненти системи учнівства та їх реалізація у Великій Британії

Компонент	Реалізація
Правова база, управління	Акт про учнівство, вміння, дітей та навчання (2009) Державні програми
Законна угода між підприємством та учнем	Двостороння угода між підприємством та учнем

Освітня мета	Отримання професійної кваліфікації ще під час навчання в школі підвищення якості професійної підготовки
Тривалість	1-5 років по 30 годин на тиждень
Дуальне навчання на базі навчального закладу та на підприємстві	2 дні на тиждень на підприємстві для школярів і 1 день на тиждень у навчальному закладі, а решта – на підприємстві, для осіб старших 19 років
Оплата праці учнів	Від 3.00 £ /год., залежно від складності професії і рішення роботодавця
Стандартизація	Стандарт учнівства і План оцінювання досягнень
Сертифікація	(Вищий) Національний Диплом та/або Сертифікат про професійну освіту
Залучення соціальних партнерів	Повноцінне залучення
Контроль якості послуг, що надаються, та результатів навчання	Незалежний орган регулювання якості послуг – Інститут Учнівства

Джерело: розроблено автором

Висновки. Отже, сьогодні, незважаючи на давність та традиційність системи учнівства у Великій Британії, ця система має струнку і виважену структуру й чіткий порядок забезпечення якісної професійної підготовки, відповідно до вимог роботодавців та умов жорсткої конкуренції на ринку праці. Також варто ще раз наголосити, що учнівство є перспективним напрямом розвитку системи професійної освіти і навчання у Великій Британії, що офіційно підтверджено у стратегічних баченнях та цілях розвитку системи професійної освіти і навчання країни. Чіткість розподілу функцій учасників процесу, забезпечення їхньої повноцінної й ефективної взаємодії, лаконічність інструкцій та правил розроблення стандартів учнівства, структурна довершеність системи свідчать про високий рівень розвитку системи учнівства Великої Британії в цілому та гармонійність упорядкування й практичної реалізації її складових, зокрема. Враховуючи практико орієнтовані тенденції розвитку систем професійної освіти і навчання країн Європейського Союзу, «євроінтеграційне реформування» системи професійної освіти і навчання України, «відкриті питання» порядку і правил розроблення професійних стандартів в Україні, можна стверджувати, що результати дослідження досвіду розвитку і функціонування учнівства у Великій Британії як однієї з кращих практик сфери професійної освіти і

навчання, повинні віднайти своє відображення й у системі професійної освіти і навчання України. Це може сприяти поліпшенню якості професійної підготовки та підвищенню конкурентоспроможності й цінності працівника на ринку праці.

Література

1. Apprenticeship agreement: template [Elektronnyi resurs].– Rezhym dostupu : <https://www.gov.uk/government/publications/apprenticeship-agreement-template>
2. Apprenticeship standards [Elektronnyi resurs].– Rezhym dostupu : <https://www.gov.uk/government/collections/apprenticeship-standards>
3. Apprenticeships, Skills, Children and Learning Act [Elektronnyi resurs].– Rezhym dostupu : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/22/part/1>
4. Education and Skills Act 2008 [Elektronniy resurs].– Rezhim dostupu : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/25/contents>
5. Education leaving age [Elektronniy resurs].– Rezhim dostupu : <http://www.politics.co.uk/reference/education-leaving-age>
6. English Apprenticeships: Our 2020 Vision [Elektronniy resurs].– Rezhim dostupu : <https://www.gov.uk/government/publications/apprenticeships-in-england-vision-for-2020>
7. The Apprenticeships (Alternative England Completion Conditions) Regulations 2012 [Elektronniy resurs].– Rezhim dostupu : <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2012/1199/made>
8. The Future for Apprenticeships in England. Guidance for Trailblazers – from standards to starts [Elektronniy resurs].– Rezhim dostupu : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/487350/BIS-15-632-apprenticeships-guidance-for-trailblazers-december-2015.pdf
9. The Future of Apprenticeships in England: Implementation Plan [Elektronniy resurs].– Rezhim dostupu : <https://www.gov.uk/government/consultations/future-of-apprenticeships-in-england-richard-review-next-steps>
10. The Small Business Q&A: What are Apprenticeship Trailblazers? [Elektronniy resurs].– Rezhim dostupu : <http://apprenticemakers.org.uk/the-small-business-qa-what-are-apprenticeship-trailblazers/>
11. С. Леу Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць : Вип. 12 / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2016. – 118 с. – С. 95-105.

Леу С. А., младший научный сотрудник,
лаборатории зарубежных систем профессионального образования и обучения
Института ПТО НАПН Украины,
г. Киев

УЧЕНИЧЕСТВО В ВЕЛИКОБРИТАНИИ: ОСОБЕННОСТИ И СТАНДАРТИЗАЦИЯ

Реферат. Ввиду активных процессов евроинтеграционной модернизации системы профессионального образования и обучения Украины, возникает потребность в исследовании лучших зарубежных практик сферы профессионального образования и обучения, что позволит расширить возможности адаптации или применения эффективных практических форм профессионального обучения, одной из которых является ученичество (apprenticeship).

В статье освещены особенности и характерные аспекты ученичества именно в Великобритании, так как в этой стране ученичество является распространённым и высокоразвитым видом профессиональной подготовки. Исследование осуществляется через призму исторического развития (частично) так как в процессе реформирования ученичества, четко прослеживается становление и практическое проявление его структурных компонентов; анализ современных официальных основ его предоставления и реализации (соглашение об ученичестве); и определение особенностей стандартизации профессиональной подготовки такого типа.

В статье представлены структурные составляющие стандартов ученичества и общие критерии определения их качества, условия и принципы обеспечения прав и обязанностей сторон-участников процесса профессионального обучения, и дополнены структурные компоненты системы ученичества, учитывая тенденции ее развития в Великобритании.

По результатам проведенного исследования сделан вывод, что сегодня, несмотря на давность и традиционность системы, ученичество в Великобритании является стройной системой обеспечения качественной профессиональной подготовки, в соответствии с требованиями работодателей и условиями жесткой конкуренции на рынке труда. Также отмечена необходимость учета результатов исследования в процессах реформирования системы профессионального образования и обучения Украины.

Ключевые слова: Великобритания, ученичество, стандартизация, соглашение об ученичестве, работодатель, стандарт.

S. Leu, Junior researcher
Laboratory of foreign systems of vocational
education and training
Institute of VET of NAES of Ukraine, Kyiv

APPRENTICESHIP IN THE UK: SPECIFIC FEATURES AND STANDARTISATION

Abstract. In a view of active euro-integrative modernization processes of vocational education and training system in Ukraine there is a need to study the best international practices in the field of vocational education and training. This will extend the use and/or adaptation of effective practical VET forms where the apprenticeship is one of them.

The article represents the features and characteristic aspects of apprenticeship in the UK as it is widely used and highly developed. The research is carried out in the light of its historical development (some way) to light-up its evident formation, practical features and structural components while the reforming process. The article also provides the analysis of current official principles for its provision and implementation (Apprenticeship agreement) and standardization features for the training of that type.

The article represents the structural components of apprenticeship standards and general criteria to determine their quality, conditions and the Parties' responsibilities, structural components of the apprenticeship in the United Kingdom.

The results of the research conclude that today, no matter how old and traditional the apprenticeship system in the UK is, it is the exact system to provide quality training, according

to the employers' requirements and high competitiveness at labor market. The article also emphasizes on the need to incorporate the research results in the reforming processes of VET system of Ukraine.

Keywords: Great Britain, apprenticeship, standardization, Apprenticeship agreement, employer, standard.